بەردەوامی شەڕ و بارودۆخی سیاسی ئێران.. وەرگێڕانی :کاوە عومەر

دیمانەی حەسەن ساڵحی لەگەڵ حەمید تەقواییدا
وەرگێڕانی :کاوە عومەر
بە پشتبەستن بە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵی جەدید ئامادەکراوە

حەسەن ساڵحی: ئێمە لە سەروبەندی ساڵیادی شۆڕشی ژن ژیان ئازادیداین، خەڵک و حکومەتیش خۆیان بۆ ڕووبەڕووبوونەوەیەکی دیکەی نوێ ئامادە دەکەن،لەلایەکەوە خەڵک وهەڵسوڕاوان لە سەروبەندی دەستپێکی تازەی شەپۆلی دووهەمی شۆڕشدان ولەلایەکەی تریشەوە ڕژێم لە ترسی ئەم دۆخەدا دەستگیرکردن وزیندانی کردنی و ڕاودونانی چڕتر کردووەتەوە. لەم چاوپێکەوتنەدا دەمانەوێت باس لە کاریگەری و دەرەنجام و دەستکەوتەکانی شۆڕش تا ئێستا و هەروەها ئاسۆی داهاتوو و ڕێڕەوی ئەگەری بکەین.
حەمید تەقوایی، با سەرەتا ئەو پرسیارە بکەم کە بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە زۆرێک لە هەڵسوڕاوان ساڵڕۆژی شۆڕش بە دەرفەتێکی باش دەزانن بۆ هێرشێکی تری سەرتاسەری بۆ سەر حکومەت و سەرقاڵی خۆئامادەکردنن بۆ ساڵیادی شۆڕش لە بوارە جیاجیاکاندا، بە بۆچوونی ئێوە، تاچەندئەگەری ئەوە هەیە کە ئێمە شاهیدی شەپۆلێکی نوێ ببین لە پرۆسەی ناڕەزایەتییەکان؟
حەمید تەقوایی: خاڵی یەکەم ئەوەیە کە لە ساڵی ڕابردوودا ناڕەزایەتییەکی بەرفراوان لە دژی حکومەت بە شێوەی جۆراوجۆر ڕوویداوە. هەرچەندە لە چەند مانگی ڕابردوودا گردبوونەوە و خۆپیشاندان لەسەر شەقامەکان کەمیکردووە، بەڵام ناڕەزایەتییەکان بە شێوەی دیکە بەردەوامن. بۆیە باس لە پێشهاتێکی نوێ دەکەین لەم پرۆسەی یەک ساڵەدا. وە ئەمەش ئەگەری زۆرە. هەموو شتێک ئاماژە بەوە دەکات کە ئێمە شاهیدی شەپۆلێکی نوێی ناڕەزایەتی دەبین. باسەکە تەنیا لەسەر ڕۆژێک نییە، واتە ٢٥ی شەهریوەر، بەڵکو بەڕای من ساڵێکی تەواو دوای کوشتنی مەهسا، شۆڕش دەرفەت و هەلومەرجی زۆر لەبارتری دەبێت بۆ پێشکەوتن. نموونەیەک ساڵڕۆژەکانە؛ ساڵڕۆژی گیان بەختکردنی ئازیزانمان لەلایەن جەلادەسەڵاتدارەکانەوە. ساڵیادی کۆچی دوایی مەهسا و یادی سەرەتای ئەم پرۆسەیە و پاشان یادی نیکاکان و سارینەکان و کیانەکان و خودانوورەکان و هەموو

ئەوانەی لە ساڵی کۆتاییدا گیانیان لەدەستداوە. خەڵک ساڵڕۆژەکانیان، هەروەک ئەوەی تا ئێستا بینیومانە، کردووەتە کۆبوونەوەی ناڕەزایەتی و هێرشی زیاتر دژ بە دەسەڵاتداران. حکومەتیش لەوە دەترسێت. ئەمەش هۆکارێکە بۆ ئەوەی دەستی کردووە بە فشار و هەڕەشەکردن و دەستگیرکردنی کەسوکاری گیانبەختکردووەکان. تەنانەت هێرش دەکاتە سەر گۆڕستان و گۆڕی کوژراوەکان، سیاج لە دەوری گۆڕستانەکان دروست دەکات، کامێرا دادەنێت، کێلی گۆڕەکان تێکدەدات و هتد. جەلادەکانی دەسەڵات دەزانن کە لەگەڵ دەستپێکی ساڵی دووەمی شۆڕش، زنجیرە مەراسیمەکانی ساڵیادی گیانەختکردوانی شۆڕشیش دەست پێدەکات و گۆڕستانەکانیش دەبنە ناوەندی گڕدانەوەی شۆڕش. وە هەموو هەوڵەکانیان بۆ ڕێگریکردنە لەم کارە.
بەڵام ئەم هەوڵانەش وەک سەرکوتەکانی تری ڕابردوو چارەسەرێکی دەردی حکومەت ناکات. خودی ئەم هەوڵانە ئەوە دەردەخات کە دەرئەنجامێکی دیکە لە ڕێگادایە. لە کۆتاییدا هەموو شتێک دەگەڕێتەوە بۆ ئیرادە و چالاکییەکانی خەڵک، ڕێکخراوەکان، بانگەوازەکان، و بەگشتی ئامادەکارییە پراکتیکییەکان کە بە قەبارەیەکی بەرفراوان لەلایەن چالاکوانانی بوارە جیاجیاکانی خەباتەوە ئەنجام دەدرێن. هەر لە بزووتنەوەی دادخوازی تا بزووتنەوەی لاوان، قوتابیان، کرێکاران، مامۆستایان، خانەنشینان، ژنان و چین و توێژە ناڕەزاییەکانی دیکەی کۆمەڵگە، ئەو ڕێکخراوانەی کە پێشینەی خەباتیان هەیە و ئەو ڕێکخراوانەی کە لە دەی شۆڕشدا پێک هاتوون، هەموویان لە سەرتاسەری وڵاتدا خەریکن خۆیان ئامادە دەکەن بۆ بۆنەی ساڵڕۆژی شۆڕشەوە ، هەوڵ دەدەن هێرشێکی تەواو بەهێز دژ بە کۆماری ئیسلامی پێکبهێنن.
هەموو ئەمانە ئاماژەن بۆ ئەوەیکە ئەگەرێکی زۆر بەهێز هەیە کە شاهیدی خولێکی نوێی شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی بین.

حەسەن ساڵحی: بەرپرسانی حکوومەتی بانگەشەی ئەوە دەکەن کە ئەگەر بتوانن ساڵیادی کۆچی دوایی مەهسا بە هێمنی یان تەنانەت بەبێ توند بوونەوەی ناڕەزایەتییەکان تێپەڕێنن، ئەوا شۆڕشیان تێکشکاندووە. چۆن بیر ئەکەیتەوە دەربارەی ئەمە؟

حەمید تەقوایی: حکومەت چەندین جار بانگەشەی ئەوەی کردووە کە شۆڕش کۆتایی هاتووە و هەموو شتێک لە ژێر کۆنتڕۆڵدایە و هتد. بەڵام هاش وهووشەکانیان بیرچووە و پلانە نوێ وبەهەمان ڕادە بێ هوودە.دژی “نائارامییەکان”. گیریان کردووە لەوەی کە چۆن هێرشی کۆمەڵگا و نائومێدی و نەبوونی ئاسەی حکومەتەکەیان لەبەرامبەر شۆڕشێکدا کە

هەڵنەستاوە، تەنانەت شرۆڤە بکەن و پاساوی بدەن و ڕونی بکەنەوە بۆ هێزە سەرکوتکەرەکانی خۆیان. لە نێوانیاندا ئەو گوتارەی کە دەڵێن شۆڕش کۆتایی هاتووە یان خەریکە تەواوی دەکەین، ئەوەندە کۆن وسواوە کە تەنانەت خودی قسەکەرەکانیش باوەڕیان پێی نییە. ئەوان زۆرلە مێژە دەیانویست و هەموو هێزەکانیان بەکارهێنا بۆ پاشکشە پێکردنی شۆڕش و بزووتنەوەی جەماوەریی خەڵک، ئێستاش دان بە بێدەسەڵاتی خۆیاندا دەنێن. بەڕای من وتنی ئەوەی ئەگەر لەم یادەدا هیچ ڕووی نەدا، شۆڕش کۆتایی هات، ئەوە زیاتر دڵخۆشکردنی خۆیانەو. ئەوان دڵنەوایی هێزە سەرکوتکەرەکانیان دەکەن کە ئەمە دوا شەڕە، خۆت ئامادە بکە کە ئەگەر لەم دانەیەش بدەین، ناڕەزایەتییەکان کۆتاییان دێت و هەموو شتێک بەو شێوەیە دەبێت مەبەستمانە. پێموانییە تەنانەت خۆشیان باوەڕیان بەم قسانە هەبێت. ئەمەش وەک بەشێک لە پڕوپاگەندەی حکومەت سەیر بکرێت کە ئاراستەی هێزەکانی حکومەت خۆی دەکات. بۆ کۆکردنەوە، بۆ پێدانی ورە، بەۆ ئەوەی ئەو هێزە ستەمکارە لە مەیدانەکەدا بهێڵنەوە کە دەزانن بە تەواوی لەرزۆکە و لە دۆخی داڕماندایە. ئەم بانگەشانە ترس و نیگەرانی و بێدەسەڵاتی حکومەت زیاتر نیشان دەدەن هەتا □استییەک.

حەسەن ساڵحی: بەڵام ئەوە ڕاستییەکە کە لە چەند مانگی ڕابردوودا خۆپیشاندان و گردبوونەوەی ناڕەزایەتی لە ناوخۆ و دەرەوەی وڵات کەم بووەتەوە. ئایا ئەمە نیشانەی ئاسایی بوونەوەی بارودۆخی سیاسی ئێران نییە؟

حەمید تەقوایی: بەڵێ ئەمە ڕاستییەکە، بەڵام شۆڕش تەنیا بە پێوەرەکانی خۆپیشاندان و کۆبوونەوەی سەر شەقامەکان هەڵناسەنگێندرێت. ناڕەزایەتی و خۆپیشاندان بێگومان فاکتەرێکی گرنگە کە وەک گوتمان ئێمە بەو ئاراستەیە دەڕۆین کە ئەم فۆرمەی خەبات دەرئەنجامێکی تری دەبێت، بەڵام ئەگەر ڕوونەداش شۆڕش لە بوارە جیاجیاکاندا بەردەوام دەبێت. ئه مڕۆ وه ک نموونه مه سه له ی حیجاب و بێ حیجابی یه کێکه له و بواره گرنگانه ی که خه ڵک له سەر ئاستی سەرتاسەری هێرش ده کەنە سه ری. لە لایەکی دیکەوە دەبینین کە مانگرتن و ناڕەزایەتی کرێکاری لە کەرتە جیاجیاکان بە تایبەت لە کەرتی نەوتدا بەردەوامە. کۆبوونەوەی خانەنشینان بەردەوامە، دروشم نوسینەکان بەردەوامن، ئێمە شاهیدی ئاهەنگگێڕانی سەر شەقامەکان بووین تەنانەت لە مانگی موحەڕەمیشدا، شاهیدی ئەوە بووین کە خەڵک چۆن پیرۆزی و تابو ئیسلامییەکانیان ، لە دۆخێکدا کە حکومەت پێیوابوو دەتوانێت بۆ بەرژ□□ندی خۆی سودی لێوەر بگرێت، شکاند و بناغە ئایدیۆلۆجیەکەی حکومەتیان هەژاند. بۆ یەکەمین جار

لە کۆماری ئیسلامیدا، لە مانگی موحەڕەمدا، خەڵک بە جلی سپی و ژنانی بە بێ حیجاب هاتنە سەر شەقامەکان و تەنانەت ماتەمینیش گۆڕا بە دروشمی ناڕەزایەتی دژ بە حکومەت. هەموو ئەمانە ئەوە دەردەخەن کە کۆمەڵگە لە جۆش و خرۆشدایە، بە بێدەنگی دانەنیشتووە و بەردەوام مەیدانی شەڕی نوێ لە بەردەم حکومەتدا دەکاتەوە.
لە لایەکی تریشەوە ئەوە سەری تاکتیکەکانی حکومەت بکەن، هەموو هەوڵەکانیان بە بە ئەوەیە کە بەر بە ئەم جووڵانەوەیە بگرن. نە حکومەت و نە کۆمەڵگە دۆخێکی ئاساییان نییە. ئەمە لە دۆخێکداین خەڵک دەیانەوێت ئەرکی کۆتایی لەگەڵ حکومەت یەکلایی بکەنەوە، دەیانەوێت حکومەت بهێننە خوارەوە. واتە لە دۆخێکی شۆڕشگێڕانە و قەیران و بەرزبوونەوەی شۆڕشگێڕانەدا. کۆتایی ئەم شەڕەشە و ئەو ڕاپەڕینە جەماوەرییەی کە بە کوشتنی مەهسا دەستی پێکرد، تەنیا دەتوانێت ببێتە هۆی ڕووخاندنی حکومەت. تا نەگەینە ئەم ئامانجە ئەم شەڕەشە ناوەستێت.

حەسەن سالحی: بە گشتیی هەڵسەنگاندنی ئێوە بە بارودۆخی سیاسی ئێران چییە؟ دەرئەنجام و دەستکەوتەکانی خەباتی یەکسالەی ڕابردوو و کاریگەرییەکانی لەسەر پێگەی حکومەت و ورەی خەڵک و پەیوەندی کۆمەڵگا لەگەڵ حکومەتدا چی بووە؟
حەمید تەقوایی: لە وتارێکی دیکەدا جەختم لەسەر ئەوە کردووەتەوە کە گرنگترین دەستکەوت و دەرئەنجامی شۆڕش ئەوەیە کە کێشەی بوون و نەبوونی کۆماری ئیسلامی کردووە بە کێشەیەکی زۆر بەپەلە بە کۆمەڵگا و حکومەت.
ئەمڕۆ بارودۆخی سیاسی لە ئێران، لە سیاسەت و ئەدای حکومەتدا تەنانەت لە بواری سیاسەتی دەرەوە بیگریت تا سەرقاڵی سەرەکیی خەڵک و ناڕەزایەتییەکانیان هەمووی لەسەر حکومەتی کۆماری ئیسلامی و بوون و نەبوونی ئەو حکومەتەیە. حکومەت هەوڵدەدات خۆی لە دەسەڵاتدا بهێڵێتەوە و خەڵک بە پێچەوانەوە دەیانەوێت لەم سیستەمە و حکومەتە ئیسلامییە ڕزگاریان بێت. ئەمەش فۆرمی کێشەکە و شێوەی تەواوی کێشی سیاسی کۆمەڵگایە، کە ڕۆژانە لە تاکتیکەکان، لە بانگەشەکان، لە بابەتەکان، لە سیاسەت و هەڵوەستەکانی حکومەتدا و لەولاشەوە لە ناڕەزایەتی و خەباتی کۆمەڵگایەکی سەرهەڵداودا دەردەکەوێت.
ئەوەندەی پەیوەندی بە ناڕەزایەتیی خەڵکەوە هەیە، دەبینن مەسەلەی ڕووخان و تەحەدای هەموو حکومەت، نەک تەنها لە دروشم و لەدیوار نوسینەکاندا، بەڵکو لە لێدوان و ڕاگەیاندن و بانگەواز و لە سۆشیال میدیاشدا، زۆرئاشکرا و ڕوون و ڕاستەوخۆ دەردەبڕێت. خەڵک ئازار و کێشەی زۆریان هەیە. هەڵاوسان و گرانبوونی نرخ و بابەتی

بژێوی ژیان، دەسەڵاتی ئایینی ، هەموو جۆرە جیاکاری و نادادپەروەرییەک، سەرکوتکردن، لە سێدارەدان و زیندانەکان، هەموو ئەمانە بابەتی فشاری خەڵکن، بەڵام هەمووان دەزانن بە ئەوەی کۆتایی بەو هەموو ئازارانە بهێنن، ئەوان دەبێت کۆماری ئیسلامی بڕووخێنن. چارەسەری هەموو کێشەکان بەستراوەتەوە بە لەناوبردنی کۆماری ئیسلامییەوە.
بەپێی بارودۆخی کۆمەڵگا نە ئاساییە و نە تەقلیدی، نە دەرئەنجامی سیاسەت و ئەدای حکومەتە، کە لە بەرامبەر ئەو هەلومەرجانەدا ناچارە مانەوەی خۆی بپارێزێت. بۆ نموونە، کاتێک باس لە یارمەتییەکان کرا، باس لە پلانی کارکردنی گشتگیری هاوبەش (JCPOA) ناسراو بە (برجام) کرا، سیاسەتە جیاوازەکانی حکومەت پەیوەست بوون بە، بۆ نموونە ئاستی کرێ و نرخی ئاڵوگۆڕ، تێکچونی ژینگە، پرسە کولتوورییەکان و هتد گۆڕەپانەکان پەچراوەتەوە بە سەرکوتکردنی شەڕەش مانەوەی خۆی لە دەسەڵاتدا. هەر لە خەرجکردنی ملیارەها دۆلار بە چلە(اربعینی) تا دەگاتە پڕۆژە یاسای حیجاب و پاکیزەیی و ململانەی لەسەری، نوێبوونەوەی پەیوەندییەکان لەگەڵ سعودیە و هەڵوێستە ناوچەییەکانی دیکەی حکومەت، وتار و تێبینییەکانی خامنەیی و ئیمامەکانی هەینی و بەرپرسانی دیکەی حکومی و هتد .، ناوەڕۆکی هەموو ئەمانە نیشاندەری پەلەقاژەی ڕژێمەکن لەکاتی لەناوچوودایە بۆ مانەوە.
لە یەک ساڵی ڕابردوودا حکومەت هیچ تاوانەکی دژ بە خەڵک ڕانەگرتووە. تەقەیان لە چاویان کرد، بەندیخانەی ئەوینیان ئاگر تێبەردا، تەقەیان لە خۆپیشاندەران کرد، دەیان کەسیان لە سێدارە دا و هەزاران کەسیان دەستگیر کرد، هەڵیانکوتایە سەر گۆڕی گیان بەختکردوەکان، خێزانەکانیان خستە ژێر هەموو جۆرە فشارێکەوە، تاوانی دڕندانەیان ئەنجامدا.کە تەنانەت لە تۆمارەکانی خراپترین دیکتاتۆرییەتەکاندا بێ وێنەیە. و سەرەڕای هەموو ئەمانەش، حکومەت ڕۆژانە لاوازتر و بێ ئومێدتر بووە، ڕیزەکانی شۆڕشیش هێرشبەرانەتر و بەهێزتر بوون.
بەم مانایە کۆمەڵگە لە دۆخێکی قەیرانیی شۆڕشگێڕانەدایە، شۆڕش بەردەوامە و بە شێوەی جیاواز بەرەوپێش دەچێت. ئەم پرسەیە، وەک لە سەرەوە جەختم لەسەر کردەوە، تەنیا بە ڕوخانی کۆماری ئیسلامی دەتوانێت کۆتایی پێبێت.

حەسەن ساڵحی: دوا پرسیارم ئەوەیە، ڕەوتی داهاتووی دۆخەکە چۆن دەبینن؟
حەمید تەقوایی: هەروەک وتم کۆماری ئیسلامی ئەمڕۆ لە بەردەم قەیرانی

حوکمڕانی هەمەلایەنەدایە. ئەمە قەیرانێک نییە کە بە نموونە پاشەکشەی ئابووری یان کودەتا یان فەزاحەتی سیاسی یان هاوشێوەکانی دروست بوو بێت. خەڵک ئەم قەیرانەی دروست کردووە. ئەمە قەیرانێکی شۆڕشگێڕانەیە. خەڵک بڕیاریداوە ئەم حکومەتە بڕوخێنێت و هەرچەند ئەم پرۆسەیە لەم یەک ساڵەدا بەرەوپێش بچێت، ئەم ڕووبەڕووبوونەوەیە قووڵتر و هەمەلایەنەتر بووەتەوە. هەموو شۆڕشێک هەوراز و نشێوی هەیە. شۆڕشی ئێستاش هەر بەو شێوەیە. بەڵام گومانی تێدا نییە کە ئەم شۆڕشە زیندووە و بەردەوامە.

ئەو ئاسۆیەی کە ئەم دۆخە دەیخاتە بەردەممان ئەوەیە کە کۆمەڵگا دووگیان بووە بە گۆڕانکارییە ژێرەوژورکەرەکانەوە. ئەم قەیرانە هەمەلایەنەی حکومەت دەبێت چارەسەر بکرێت. وە چارەسەر تەنها دەتوانێت ڕووخاندنی حکومەت بێت. هیچ ڕێگایەکی تر نییە. کاتێک قەیرانی ڕیشەی خودی بوونی حکومەتێک بێت، وەڵامەکەی تەنها ڕووخاندنە. ئەگەر گریمانە بکەیت کە ڕیشەی کێشەکە چەقبەستوویی ئابووری بووە، بێگومان بە چارەسەرکردن یان کەمکردنەوەی چەقبەستوویی ئابووری و لەگەڵ دەستپێکردنی قۆناغی خۆشگوزەرانی، قەیرانی حکومەتیش چارەسەر دەبوو، یان ئەگەر قەیرانەکە بەهۆی کودەتایەکەوە بووبێت، دەکرا دوای شکست یان سەقامگیری کودەتاچیەکان کێشەکە لە سەروی خەڵکەوە چارەسەر بکرێت، بەڵام کاتێک قەیرانەکە شۆڕشگێڕانە بێت، واتە مەسەلەکە تایبەتە بە خودی بوونی سیستەم و حکومەتەکەوە، ئەم جۆرە سیناریۆ و چارەسەرانەن پەیوەندیدار نییە. تاکە چارەسەر دەتوانێت ئەوە بێت کە هەموو حکومەت و سیستەمی هەبوو لە کۆمەڵگا ڕاماڵرێن.

بۆیە ئایندەی پێشهاتەکان ئەوەیە کە ئەم پرۆسەیە کە بە شۆڕشی ژن ژیان ئازادی ناسراوە، بەرەو سەرکەوتنی یەکجارەکی بەرەوپێش دەچێت. مەحاڵە پێشبینی فۆرمی ئەم پێشکەوتنە بکرێت، چەند کات دەخایەنێت، بەڵام ڕوونە کە ئەم قەیرانە بەردەوام دەبێت و قووڵتر دەبێتەوە تا کۆمەڵگا بتوانێت خۆی لە دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی ڕزگار بکات.

٢٣ی ئابی ٢٠٢١، ١ی شەهریوەری ١٤٠٢